

countancy te komen en wij waardeeren de vriendelijke woorden, die de secretaris der V.A.V. tot de Nederlandsche accountants richt. Wij zien daarbij af van de beteekenis, welke de inzender aan het totstandkomen zijner vereeniging hecht voor het Vlaamsche land, een beteekenis welke valt buiten de beoordeeling van ons vakblad; wij bepalen ons tot de beteekenis van de oprichting der vereeniging als een eerste stap op den langen weg, dien onze burens nog hebben af te leggen om het beroep op de hoogte te brengen, die elders bereikt is.

Wij hebben met voldoening gelezen, dat het bestuur der jonge vereeniging de overtuiging heeft, dat de oprichting zelve nog slechts het begin is. Wij begrijpen, dat bij dit begin nog bij lange na niet aan de toetredenden eischen konden worden gesteld van den aard als reeds sedert lang in andere landen gelden. Met name heeft daarbij ontbroken de eisch van een examen. Wij herhalen: wij begrijpen deze en andere leemten in den aanvang. Maar het wil ons dan ook voorkomen, dat de inzender ten onrechte zich gegriefd toont door de mededeelingen van den heer *Goudsmit* in het nummer van September 1935 in ons blad. Stellig kan uit deze mededeelingen niets gelezen worden wat in het bijzonder kwetsend zou zijn voor den Vlaming. De heer *Goudsmit* schreef over den Belgischen expert-comptable in het algemeen en het valt niet te ontkennen — ook de inzender doet dit niet — dat in het algemeen de expert-comptable in België tot nu toe op geen stukken na de opleiding hebben genoten welke voor de leden van de in dit verband in aanmerking komende vereenigingen in andere landen gebruikelijk is. Ook moet vastgesteld worden, dat de praktijk zooals die in België door den expert-comptable wordt beoefend — alweer spreken wij in het algemeen — nog in geenen deele lijkt op b.v. die van den Engelschen en den Nederlandschen accountant. En tenslotte moet helaas gezegd worden, dat als gevolg van het een en ander de Belgische expert-comptable in het algemeen in het bedrijfsleven en bij de overheid niet dat vertrouwen geniet, hetwelk onmisbaar is voor zijn erkenning als accountant in den zin van dezen beroepsnaam elders.

Het was in wezen dit, hetwelk de heer *Goudsmit* aanvoerde ter verklaring van de moeilijkheden, waarop de erkenning van de „reviseurs” in het verband der nieuwe bankwet stuitte.

't Heeft geen zin, aan die bezwaren uit den weg te gaan of ze te verdoezelen. Dat in Nederland het beroep zich zoo snel in de juiste richting heeft ontwikkeld — wij zeggen niet dat hier reeds alles is zooals het zijn moest — is te danken aan het feit, dat men niet geschroomd heeft in eigen kring openlijk op de fouten en de tekortkomingen te wijzen. Wij zijn ervan overtuigd, dat ook de V.A.V. slechts bereiken zal wat zij zich blijkens het schrijven van haar Secretaris ten doel stelt, indien zij zonder aanzien des persoons en met toepassing van de noodige zelfkritiek tewerk gaat.

Er is goede grond om aan te nemen, dat 't der nieuwe vereeniging ernst is met het streven naar verbetering. Wij hebben kennis kunnen nemen van de besluiten der Commissie voor Kursussen en Eksamens en daaruit blijkt, dat men in de toekomst zich in hoofdzaak wenscht te gedragen naar het voorbeeld van het N. I. v. A.; men heeft vrij nauwkeurig de reglementen van het Instituut gevolgd. Indien bij de eerste toelatingen en bij de toepassing van het tuchtrecht ook dat voorbeeld voor oogen wordt gehouden, mag men verwachten, dat na verloop van tijd de accountant in België hetzelfde vertrouwen zal deelachtig worden, dat de Instituut-accountant in Nederland heeft verworven.

RED.

LITERATUUR

Red. Drs. S. KLEEREKOPER

(Bijdragen en mededeelingen zende men aan den Secretaris der Redactie)

De „kosten” in de sociaal-economische en in de bedrijfs-economische literatuur

In ons vorig artikel zijn we tot de conclusie gekomen, dat de sociale economie het onderzoek naar het verschijnsel van den prijs beperkt heeft tot een analyse van het verbijzonderen van de opbrengsten van de producten naar de functies van de verschillende productiefactoren m.a.w. dat de sociale economie dus alleen een onderzoek heeft ingesteld naar de wetten van het verbijzonderen van het inkomen. Het probleem van het verbijzonderen naar de kostenzijde heeft zij zoo goed als geheel overgeslagen. Ook hebben wij gezien, dat de eerste stap op dezen weg gezet is door *Adam Smith* en door *David Ricardo*.

We hebben tenslotte beloofd om deze beweringen alsnog in een afzonderlijk artikel met een aantal citaten te staven.

Te dien einde willen we enkele schrijvers, die tot verschillende „scholen” behooren, de revue laten passeren.

In de eerste plaats zullen we beschouwen *John Stuart Mill*.

Hij wordt beschouwd als te beteekenen het laatste hoogtepunt van de oude klassieke school (oude klassieke school te zien als pendant van de z.g. neo-klassieke economie).

Zijn werk *Principles of Political Economy* wordt dienoverkomstig beschouwd als het laatste groote compilatiewerk waar de resultaten van de klassieke economie in zijn neergelegd. Zie ik het goed dan ligt de zaak eenigszins anders. Gelijk alle groote klassieken had *Mill* een open oog voor de dingen, die de kern uitmaken van veel van de moderne theoretische bedrijfseconomie. Men begrijpe goed: er is hier sprake van een kern, niet van een doordacht theoretisch gezichtspunt. *Mill* heeft niet gezien dat zijn bedrijfseconomische inzichten het uitgangspunt van een nieuw onderdeel van de wetenschap zouden kunnen vormen, maar heeft ze geënt op de bestaande theorie, zooals hij die in zijn dagen gevonden heeft. We kunnen dit allerminst kwalijk nemen; immers *il faut juger les écrits d'après leur date*. Dit neemt niet weg, dat het werk van *Mill* op bepaalde punten iets tweeslachtigs heeft gekregen, dat niet geheel bevredigend genoemd kan worden: aan het uitgraven gehouwen systeem van velen van zijn voorgangers heeft hij door het invoegen van nieuwe elementen wezenlijk afbreuk gedaan zonder dat het hem reeds gelukt is om deze wezensvreemde elementen in hun eigen beteekenis naar waarde te schatten. Zoo zien wij in de theorie van de *Cost of production* opmerkingen, die volkomen aanvaardbaar zijn, maar die niet tot een voldoende verre consequentie zijn doorgedacht om tot de kern van het probleem — het verbijzonderen van den prijs naar de kostenzijde — door te dringen.

Zoo lezen we t.a.p. Bk. III Cap. III § 1:

„The cost of production, together with the ordinary „profit, may therefore be called the necessary price, „or value, of all things made by labour and capital. No „body willingly produces in the prospect of loss. Whoever „does so, does it under a miscalculation, which he corrects as fast as he is able”.

Hier wordt dus volkomen terecht de beteekenis van den kostprijs als steunpunt voor den aanbiedingsprijs van den producent in het licht gesteld. Van de woorden „together with the ordinary profit” in verband met het vraagstuk van de rente in den kostprijs zien wij in dit geval af. Slechts merken we op dat klaarblijkelijk *Mill* op het standpunt staat, dat als het „profijt” niet wordt gedekt niet van rationeele productie sprake kan zijn.

In Book I Cap. II § 1 vinden we een analyse van de *cost of production*. Deze analyse is in velerlei opzicht merkwaardig. Ofschoon *Mill* volledig aan de objectieve waardetheorie vasthoudt vinden we hier een zinsnede, die meer nog dan de grondrentetheorie van *Ricardo* anticipeert op de toerekeningsgedachte van de latere Oostenrijkers.

„All these persons ultimately derive the remuneration of their labour from the bread, or its price: the plough-maker as much as the rest; for since ploughs are of no use except for tilling the soil, no one would make or use ploughs for any other reason than because the increased returns thereby obtained from the ground afforded a source from which an adequate equivalent could be assigned for the labour of the plough-maker.

Op de bekende wijze ontleedt *Mill* nu alle productiekosten in arbeid of deszelfs beloning: een analyse naar de inkomenszijde. Maar hij is een te goed econoom om niet tevens naar de analyse naar de kostenzijde te vragen. Zoo lezen we t.a.p.:

„To estimate, therefore, the labour of which any given commodity is the result, is far from a simple operation. The items in the calculation are very numerous — as it may seem to some persons, infinitely so; for if, as a part of the labour employed in making bread, we count the labour of the blacksmith who made the plough, why not also (it may be asked) the labour of making the tools used by the blacksmith, and the tools used in making those tools, and so back to the origin of things? But after mounting one or two steps in this ascending scale, we come into a region of fractions too minute for calculation. Suppose, for instance, that the same plough will last, before being worn out, a dozen years. Only one-twelfth of the labour of making the plough must be placed to the account of each year's harvest. A twelfth part of the labour making a plough is an appreciable quantity. But the same set of tools, perhaps, suffice to the plough-maker for forging a hundred ploughs, which serve during the twelve years of their existence to prepare the soil of a hundred different farms. A twelve-hundredth part of the labour of making the tools is as much, therefore, as has been expended in procuring one year's harvest of a single farm: and when this fraction comes to be further apportioned among the various sacks of corn and loaves of bread, it is seen at once that such quantities are not worth taking into the account for any practical purpose connected with the commodity. It is true that if the toolmaker had not laboured, the corn and bread never would have been produced; but they will not be sold a tenth part of a farthing dearer in consideration of his labour.”

En hier zien wij dus duidelijk het standpunt van resignatie, een euvel waar de geheele sociale economie aan lijdt.

Op het moment, waarop een nieuw probleem principieel gesteld had moeten worden, wordt het op een wijze gesteld, die het onbelangrijk en onoplosbaar doet schijnen.

Merkwaardig is nog de uitspraak van *Mill* over de „rent” als kostenelement.

„Rent is not an element in the cost of production of the commodity which yields it; except in the cases (rather conceivable than actually existing) in which it results from, and represents, a scarcity value. But when land capable of yielding rent in agriculture is applied to some other purpose, the rent which it would have yielded is an element in the cost of production of the commodity which it is employed to produce.”

Hier neigt hij er dus toe om bedrijfseconomisch juist de rente als kostenelement te aanvaarden: een terugkeer op de schreden van *Ricardo*. Doch hij is aarzelend en inconsequent.

„Rent” is geen kostenelement, behalve als we te maken hebben met een „scarcity value”. Wij vragen: waar ligt het essentiële onderscheid? Waarom moet één bepaalde alternatieve aanwending, b.v. agricultuurele aanwending in geval van gebruik van een perceel grond voor de bouwnijverheid, wel als kostenelement gezien worden en alle andere alternatieve aanwendingen niet? Zooals men ziet: door terugkeer op de schreden van *Ricardo* wordt diens werk ondergraven. De terugkeer is echter zoo aarzelend dat van het doorbreken van nieuw inzicht nauwelijks kan worden gesproken. Zou het van te veel dogmatisehen zin getuigen om te stellen dat het consequent volhouden van een fout te verkiezen is boven het aarzelen omtrent een standpunt dat in wezen juist is?

Bij den meer modernen *Marshall*, een schrijver uit de neoklassieke school, vinden we evenmin een scherpe analyse. Het kan niet de bedoeling zijn om in dit artikel alle onnauwkeurigheden, ten aanzien van het probleem van den kostprijs, die bij *Marshall* te vinden zijn, op te sommen: we zullen ons er slechts toe bepalen om te laten zien hoe hij ten aanzien van het probleem van het verbijzonderen een standpunt van resignatie inneemt.

Zoo vinden we in Book V Cap. iv § 6 van zijn „Principles”

„Supplementary cost must generally be covered by the selling price to some considerable extent in the short run. And they must be completely covered by it in the long run; for, if they are not, production will be checked.

„Supplementary costs are of many different kinds; and some of them differ only in degree from prime costs. For instance, if an engineering firm is in doubt whether to accept an order at a rather low price for a certain locomotive, the absolute prime costs include the value of the raw material and the wages of the artisans and labourers employed in the locomotive. But there is no clear rule as to the salaried staff: for, if work is slack, they will probably have some time on their hands; and their salaries will therefore commonly be classed among general or supplementary costs. The line of division is however often blurred over. For instance, foremen and other trusted artisans are seldom dismissed merely because of a temporary scarcity of work; and therefore an occasional order may be taken to fill up idle time, even though its price does not cover their salaries and wages. That is they may not be regarded as prime costs in such a case. But of course the staff in the office can be in some measure adjusted to variations in the work of the firm by leaving vacancies unfilled, and even by weeding out inefficient men during slack times; and by getting extra help or putting out some of the work in busy times.”

Zooals de aandachtige lezer zal opmerken is hier geen exacte regel voor het verbijzonderen van de kosten gegeven. Veelmeer is hier sprake van een opportunistische prijspolitiek, waarbij de kostenbegrippen aan de marktpositie worden aangepast. Ook blijkt uit ons citaat, dat de fout bij *Marshall* nog dieper zit dan in het feit, dat hij geen exacte regels geeft voor het verbijzonderen. Ook heeft hij geen scheiding gemaakt tusschen de begrippen variabele en constante kosten eenerzijds en de begrippen directe en indirecte kosten anderszijds. Deze fout kleeft de geheele Angelsaksische literatuur — de bedrijfseconomische niet uitgezonderd — aan. De „supplementary costs” heeft hij een pagina vroeger gedefinieerd als „general expenses” in tegenstelling tot de „special, direct, or prime cost”.

Als men nu beschouwt hoe hij deze „general expenses” in

bovenstaand citaat in verband brengt met „temporary scarcity of work” en orders, die „may be taken to fill up idle time” dan is de begripsverwarring duidelijk.

Dat het in dergelijke omstandigheden onmogelijk is om tot een behoorlijke theorie over kostenverrekening te komen spreekt vanzelf.

Nog een enkel woord om populaire, maar taai misvattingen ten aanzien van dit onderwerp, recht te zetten.

Wij eischen „exacte regels”; *Marshall* wil aanpassen aan de markt.

Zou *Marshall* niet meer gelijk hebben dan wij? Inderdaad is dit niet het geval.

Ook wij staan een soepele verkoopspolitiek voor al erkennen we, dat geen verkoopspolitiek zoo soepel zal kunnen zijn, dat zij verlies in winst omtoovert.

Maar soepele „aanpassing” aan de markt belet geenszins om exact te calculeren. Integendeel maakt exacte calculatie juist een soepele aanpassing mogelijk. Als wij precies weten hoe veel verlies een zekere offerte ons oplevert kunnen wij beter besluiten dan wanneer wij ons behelpen met een kreupele calculatie, die *pour le besoin de la cause* constante kosten als variabel betitelt en omgekeerd.

In het bovenstaande meenen wij dus een volkomen bevestiging gevonden te hebben van onze stelling uit het vorig artikel volgens welke de sociale economie in gebreke gebleven is om de prijzen te verbijzonderen naar de kostenzijde en dat haar pogingen om dit wel te doen naar de inkomenszijde stellig een eenzijdigheid beteekent.

Beschouwen we nu ten slotte nog een schrijver van geheel andere richting, n.l. *F. v. Wieser* naar aanleiding van zijn bekend werk „*Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft*”. Het gebrek aan begrip voor het probleem blijkt al dadelijk uit het volgende citaat:

„Eine brauchbare Selbstkostenrechnung, welche die genaue Grundlage für den Produktionsplan und die Preiskalkulation bilden soll, muss von dem naturalen Kostenaufwand ausgehen. Allerdings schlägt der Unternehmer wie die Anschaffungskosten so auch die Selbstkosten in Geld an, aber er darf bei der blossen Geldform nicht stehen bleiben. Ein Produzent, der an den Kosten sparen will, dürfte sich nicht im mindesten darauf beschränken, bloss an den Geldkosten zu sparen, die er für die Beschaffung der Produktivmittel auslegt, sondern er muss auch an den naturalen Mengen zu sparen suchen, die er im Betriebe zusetzt oder zur Anlage verwendet. Die Produzenten müssen den Aufwand an Stoffen und Arbeitsleistungen, der in jedem einzelnen Produkte steckt, — die Spezialkosten, wie man sagt — in seinen naturalen Mengen genau nachmessen. Für die Generalkosten genügt eine einfachere Art des Anschlages, indem man diese nicht für jedes Produkt in natura zu verrechnen braucht, sondern sich damit begnügen kann, der Geldziffer der Spezialkosten eine angemessene Quote für die Generalkosten zuzuschlagen.”

Eerste verwarring: de functie van den kostprijs als steunpunt voor het benaderen van den aanbiedingsprijs en als middel tot efficiency-contrôle wordt hier volkomen geïdentificeerd. „Spezialkosten” moeten nauwkeuriger worden „nagemeten”. „Generalkosten” kunnen op eenvoudiger wijze worden vastgesteld. Vraag: is een verspilling van „Generalkosten” minder nadeelig dan eene van „Spezialkosten”?

Dat „eine einfachere Art des Anschlages” geen maatstaf voor het verbijzonderen inhoudt behoeft geen betoog.

Op deze plaats willen we nog een bijzondere opmerking ma-

ken. Reeds in ons vorig artikel hebben wij betoogd, dat wij het als een soort arbeidsverdeeling kunnen zien, dat de sociale economie de prijzen verbijzonderd naar de inkomenszijde en de bedrijfseconomie naar de kostenzijde.

Reeds toen hebben we met een enkele opmerking te kennen gegeven dat het niet geheel duidelijk is op welke methodische verschillen deze arbeidsverdeeling eigenlijk berust.

Wat hier ook van zij: in ieder geval zullen we de sociale economie niet ontslagen kunnen achten van een juist stellen van het probleem. Ook hieraan blijkt veel te ontbreken! Op het gebied van de „rente” moeten we vaststellen dat *v. Wieser*, die hier de voetstappen van *Ricardo* weder drukt, geheel en al struikelt.

Voor we citeren merken we op, dat de specifieke productiemiddelen bij *v. Wieser* de min of meer onvervangbare productiemiddelen zooals b.v. de grond voorstellen. ¹⁾

„Endlich wird eine Selbstkostenrechnung, welche die Grundlage für den Produktionsplan und die Preiskalkulation der Produkte genau geben soll, die Kostenproduktivmittel und die spezifischen Produktivmittel auseinanderhalten müssen und die letzteren nicht mitverrechnen dürfen. Die Preise für die Kostenproduktivmittel, für die allgemein verwendeten Materialien und Arbeiten findet der einzelne Unternehmer auf dem Marke als gegebene Tatsachen vor, denen er sich anpassen hat; er wird eine Produktion nicht beginnen dürfen, bei der ihm die Rechnung sagt, dass der Preislös der Produkte nicht hinreicht, um diese Preisausgabe einschliesslich der hinzukommenden Quote der Generalkosten zu decken, und er wird eine Produktion auf die Dauer nicht weiterführen dürfen, bei der ihm die Rechnung dieses Ergebnis liefert, er wird den Umfang der Produktion, er wird ihren Intensitätsgrad steigern, er wird mehr Produkte auf den Markt bringen, wenn diese Kosten sinken, er wird sein Angebot einschränken, wenn diese Kosten steigen. Mit den spezifischen Produktivmitteln wird man anders rechnen. Der Unternehmer hat in jedem einzelnen Falle durch spezifische Zurechnung festzustellen, welchen Preis er für sie bieten darf; wenn er z.B. einen Landbesitz kauft, so hat er zu überprüfen, ob vom Erlöse der Produkte nach Abzug der Bewirtschaftungskosten noch ein Ueberschuss verbleibt, und nach Massgabe dieses Ueberschusses hat er den Kaufpreis zu ermitteln, den er für den Landbesitz bezahlen darf. Die „Bewirtschaftungskosten”, die er hier rechnet, sind die Kosten im engeren Sinne oder die Selbstkosten, der „Ueberschuss” ist der spezifische Ertrag. Der Kaufpreis, welchen der Käufer für den Landbesitz bezahlt hat, hat für die Kostenrechnung des weiteren Sinnes, für die Anschaffungskosten seine Bedeutung, er muss mitgerechnet werden, um zu erfahren, wie gross der Gewinn oder Verlust gegenüber dem früheren Vermögensstande ist, oder um zu erfahren, wie gross der Gewinn oder Verlust gegenüber dem früheren Jahresertrage ist; es ist der Schaden des Käufers, wenn er einen zu hohen Preis bezahlt hat, es ist sein Vorteil, wenn er einen niedrigeren bezahlt hat. Für den Umfang der Betriebsführung aber, für den Intensitätsgrad der Bewirtschaftung hat der bezahlte Kaufpreis keine Bedeutung, so wenig wie der Preis, zu dem jemand die Aktien eines Industrieunternehmens erwirbt, mit der Betriebsführung des Unternehmens zu tun hat. Der Betriebsumfang wird deshalb allein nicht ausgedehnt, weil der Preis für Landgüter oder für Aktien steigt

¹⁾ Am meisten fallen unter den spezifischen Produktivmitteln diejenigen auf, die durch besondere Seltenheit des Vorkommens ausgezeichnet sind enz. t.a.p. pg. 62.

„und er wird deshalb allein nicht eingengt, weil dieser „Preis fällt. Wie der Preis der spezifischen Produktiv- „mittel mit dem Betriebsumfang nichts zu tun hat, so geht „er auch nicht in die Selbstkostenrechnung des Betriebes „ein, er ist umgekehrt ein Ergebnis der Selbstkosten- „rechnung, indem man den Ueberschuss feststellt, wel- „chen der Ertrag über die Selbstkosten hinaus gibt.“

De inconsequentie is hier evident.

Waarom zal b.v. de opbrengst wel bepalen hetgeen men voor het „Landbesitz“ betaalt en waarom niet hetgeen men voor het loon betaalt? Omdat het loon een gegeven prijs voorstelt en de grondprijs niet evenzeer door de marktpositie gegeven is? Niemand die het gelooft!

Zou het niet ook mogelijk zijn, dat een warenhuisdirectie, die een voor een bepaalde conjunctuur te hooge „site rent“ moet betalen, compensatie zoekt en ook vindt in loonsverlaging?

Het lijkt mij, dat hier het wezen van de prijsvorming en van de kostencalculatie ten eenemale is miskend.

Grondrente en loon en alle kosten worden volgens volkomen dezelfde principes „verbijzonderd“.

In dit citaat staan nog meer onjuistheden. Wij willen het hier bij laten en in een volgend artikel de bedrijfseconomische literatuur op deze punten onderzoeken.

S. KLEEREKOPER

EFFICIËNTIE

Red.: R. W. STARREVELD

(Bijdragen en mededeelingen zende men aan den Secretaris der Redactie)

Machinale Boekhouding (vervolg)

Het vorige artikel over dit onderwerp (April 1935) handelde over de techniek van het opbouwen der grootboekcijfers en over de consequenties, welke het gebruik van machinale hulpmiddelen voor dit onderdeel van de administratie meebrengt. Meer in het bijzonder werd daarbij gesproken over de journalisatie met behulp van meer-telwerk machines.

Thans willen wij het journalisatie met behulp van één-telwerk machines aan een nadere beschouwing onderwerpen. Daarbij zullen wij ons beperken tot die gevallen, waar men de journalisatie regelrecht vanaf de oorspronkelijke stukken of eerste aantekeningen verricht.

JOURNALISERING MET BEHULP VAN EEN-TELWERKMACHINES.

De techniek van het journalisatie met behulp van één-telwerk machines wordt in hoofdzaak beheerscht door de omstandigheid, dat men met één-telwerk machines in het algemeen slechts één cijferreeks tegelijk kan totaliseren. ¹⁾ Posten behoorende tot verschillende rubrieken kunnen daardoor niet gelijktijdig gerecapituleerd worden, doch moeten groep voor groep afzonderlijk behandeld worden.

Het bijeenbrengen van de posten behoorende tot eenzelfde rubriek kan daarbij in principe op drieërlei wijze verkregen worden:

- a. door voorsortering,
- b. door selectie,
- c. door toepassing van het peg-board systeem.

¹⁾ Bij machines met groote telcapaciteit kan men door splitsing van het toetsenbord meerdere cijferreeksen gelijktijdig totaliseren, waardoor practisch het effect van een meer-telwerk machine wordt verkregen. Op deze mogelijkheid wordt hier daarom niet verder ingegaan.

ad. a. Voorsortering.

Voorsortering is slechts mogelijk, indien en voorzover iedere boekingspost op een afzonderlijk los stuk staat. Deze stukken legt men vooraf in volgorde der rubrieken. Daarna kan rubriek voor rubriek gerecapituleerd worden. Het journalisatie valt hierbij dus in twee zeer eenvoudige bewerkingen uiteen, sorteren en optellen, die beide met eenvoudige hulpmiddelen snel en efficiënt kunnen geschieden. Behalve haar eenvoud heeft deze methode het voordeel van een groote soepelheid. Het aantal rubrieken kan practisch onbeperkt groot zijn. Daarbij doet het er weinig toe of de rubrieken veel of weinig voorkomen. Ook bij de meest uitgebreide en gedetailleerde rubricering blijft de werkwijze eenvoudig.

De beperking van deze methode ligt in het „indien en voorzover iedere boekingspost op een afzonderlijk los stuk staat“. Zij is daardoor niet zonder meer algemeen toepasbaar. Voor de meeste boekingen zijn weliswaar losse bescheiden aanwezig. Deze bescheiden geven echter niet zelden aanleiding tot meerdere debet- en/of credit-boekingen. Toch kan men vaak nog op eenvoudige wijze voor iedere boeking een afzonderlijk los stuk krijgen b.v. door het desbetreffende stuk met meerdere copieën te vervaardigen of door één van de copieën in strooken te snijden. Ook kan men soms het voorkomen van meerdere posten op eenzelfde boekingsstuk opzettelijk vermijden door dergelijke posten te verdeelen over meerdere stukken (b.v. door voor goederen, die op verschillende grootboekhoofden verantwoord worden, afzonderlijke facturen uit te schrijven).

Elk van deze methoden heeft echter zekere beperkingen en kan daardoor slechts in bepaalde gevallen rationeel toegepast worden. Indien men de sorteerbare stukken niet als bijproduct van eenige uit anderen hoofde noodzakelijke handeling verkrijgt en men ze in een afzonderlijke bewerking moet vervaardigen, wordt in het algemeen reeds vrij spoedig het punt bereikt, waarop de kosten, gemaakt voor het verkrijgen van deze stukken, het door de voorsortering te verkrijgen voordeel overtreffen. Dit geldt tot op zekere hoogte ook voor het ponskaartsysteem. De ponskaarten worden echter niet uitsluitend met het oog op het sorteren vervaardigd, doch ook voor het in werking stellen van de tabelleermachine, zoodat de kosten voor het vervaardigen van de ponskaarten over meerdere hoofden verdeeld moeten worden.

ad. b. Selectiemethode.

Bij de selectiemethode loopt men voor iedere rubriek eenmaal alle boekingsposten door, om de tot die rubriek behorende posten op te sporen en te recapituleeren. Het telkens opnieuw doorloopen van alle boekingsstukken vraagt in het algemeen belangrijk meer tijd, dan het eenmaal voorsorteren, zoodat dat met losse stukken mogelijk is. Naarmate er echter meer te recapituleeren posten op eenzelfde blad vereenigd zijn, wordt de snelheid van het selecteren grooter. Bij het recapituleeren van doelmatig ingedeelde staten (zie b.v. fig. 1, voorkomende in het vorige artikel) kan het tijdverlies, dat ontstaat door het meerdere malen doorloopen der posten, zelfs vrijwel tot nul gereduceerd worden.

Het minst snel gaat het selecteren uit losse stukken met een gering aantal verschillende posten op ieder stuk, daar men ieder stuk zooveel malen moet aankijken en omslaan als er soorten posten zijn. Eenige verbetering kan soms in dergelijke gevallen worden verkregen door toepassing van de z.g. uitputtingsmethode (exhaustmethod). Bij deze methode, die een combinatie van de methoden a. en b. is, sorteert men ieder stuk eerst naar het laagste rekeningnummer, dat op dat stuk voorkomt. Na recapitulatie van de posten, behoorende tot de eerste rubriek, sorteert men de vrijgekomen stukken op het naast hoogere rekeningnummer, dat op het desbetreffende stuk voor-